

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

ƏYANİ TƏHSİL

«CİNAYƏT PROSESİ» KAFEDRASI

M Ü H A Z İ R Ə

Mövzu № 11/2. «İstintaq hərəkətləri»

Tərtib etdi:

«Cinayət prosesi» kafedrasının
rəisi, polis polkovniki

SƏYYAD AĞAYEV

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilməklə bəyənilmişdir.

PROTOKOL № ____ « ____ » _____ 2021-ci il.

BAKI –2021

Mövzu 11/2 İstintaq hərəkətləri

PLAN:

GİRİŞ:

1. Şəxsin və əşyaların tanınması istintaq hərəkətinin anlayışı, aparılma qaydası.
2. Axtarış və götürmənin anlayışı, aparılma əsasları və qaydası.
3. Əmlak üzərinə həbs qoyulmasının mahiyyəti, əsasları və qaydası.
4. Poçt, teleqraf və digər göndərişlərin üzərinə həbs qoyulması. Telefon və digər qurğularla aparılan danışıqların, rabitə və digər texniki vasitələrlə ötürülən məlumatların və başqa məlumatların ələ keçirilməsi.

NƏTİCƏ:

ƏDƏBİYYAT:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı şəh. 12 noyabr 1995-ci il. mad. 66
2. Azərbaycan Respublikası Cinayət - Prosesual Məcəlləsi. Bakı, 2014. mad. 239-241, 242-247, 248-254, 255-259.
3. Azərbaycan Respublikası «Polis haqqında» Qanun. Bakı şəh. 28 oktyabr 1999-cü il. mad. 3, 4., 13, 15, 19, 21-25.
4. Azərbaycan Respublikası Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunu. Bakı şəh. 28 oktyabr 1999-cu il. mad. 4, 6, 11.
5. C.H.Mövsümov «Cinayət prosesi» Dərslik. Bakı şəh. 158-177.
6. C.H.Mövsümov «İbtidai istintaq» Bakı şəh. 1973-cü il.
7. M.Cəfərquliyev. «AR Cinayət prosesi» Dərslik. 2005-ci il.
8. Azərbaycan Respublikası Cinayət - Prosesual Məcəlləsinin Kommentariyası. «Digesta» nəşriyyatı. Bakı-2997-ci il.
9. "Tutulmuş və ya həbs edilmiş şəxslərə tibbi və psixoloji yardım göstərilməsi, habelə onların tibb müəssisələrində saxlanması Qaydaları"nın təsdiq edilməsi barədə Bakı şəhəri, 18 aprel 2013-cü il
10. Azərbaycan Respublikası DİN-in 30.08.2011-ci il 560 nömrəli əmri. Azərbaycan Respublikasının daxili işlər orqanlarında təhqiqat işinin təşkilinə dair təlimatın təsdiq edilməsi barədə.
11. Azərbaycan Respublikası DİN-in 03.11.2011-ci il tarixli 680 nömrəli əmri «Tərədilmiş və ya hazırlanan cinayətlər və hadisələr barədə məlumatların qəbulu, qeydiyyatı və baxılması qaydaları haqqında Təlimatın təsdiq olunması barədə»
12. Azərbaycan Respublikası DİN-in 26.08.2011-ci il tarixli 555 nömrəli əmri «DİN-in Baş İstintaq və Təhqiqat İdarəsi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə»
13. Cinayət prosesi fənn proqramı Bakı 2018

14. Firuzə Abbasova "Cinayət prosesi" Dərslik. Ümumi hissə. Bakı 2021 "Zərdabi LTD" MMC, 2012, 416 s.

15. Cinayət prosesi. Məsələlər Toplusu N. Əliyev, S. Ağayev, A. Mikayılov, İ. Eyyubov, V. Qasımov, Bakı: Mütərcim, 2014-216 səh.

GİRİŞ

İbtidai istintaq, təhqiqat, prokurorluq və məhkəmə orqanları ədalət mühakiməsinin vəzifələrinin həyata keçirərək Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 fevral 1998-ci il tarixli «İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında» Fərmanı rəhbər tutmalıdırlar. Bu Fərmana əsasən insan hüquqlarına hörmət, insan hüquqlarının qorunması, müasir dünyaya qovuşmağın əsas yoludur. Fərmanda Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna, Daxili İşlər və Milli Təhlükəsizlik Nazirliklərinə, habelə Ali Məhkəməyə tapşırılmışdır ki, təhqiqat, istintaq və məhkəmə orqanları tərəfindən insan hüquqları sahəsində qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsinin ümumiləşdirilməsini, insan hüquq və azadlıqlarının pozulması hallarının aradan qaldırılmasının təmin etsinlər.

Azərbaycan Respublikasının 28 oktyabr 1999-cu il tarixli «Polis haqqında» Qanuna əsasən polis insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət, qanunçuluq, humanistlik və təkbaşınaçılıq prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərir.

Polis öz vəzifələrini yerinə yetirərkən irqindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün şəxslərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuş hüquqlarını və qanuni mənafələrini hüquqazidd əməllərdən qoruyur.

Polis tərəfindən nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsinə yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən olunmuş əsaslarla və qaydada yol verilir. Hər hansı şəxsin hüquq və azadlıqları məhdudlaşdırılarkən polis əməkdaşı məhdudlaşdırmanın əsaslarını və səbəblərini, habelə bununla əlaqədar həmin şəxsin hüquq və vəzifələrini ona izah etməlidir.

Polis tutulan və ya həbsə alınan şəxsin hüquqlarını həyata keçirilməsini təmin edir.

Bununla əlaqədar cinayətlərin istintaqı zamanı faktiki məlumatların toplanması ancaq istintaq hərəkətlərinin aparılması vasitəsi ilə həyata keçirilir.

Sual 1. Şəxsin və əşyaların tanınması istintaq hərəkətinin anlayışı, aparılma qaydası.

Şəxsin tanınması. İbtidai araşdırma zamanı bir çox hallarda cinayət etmiş şəxslərin, cinayətin törədilməsində istifadə olunan alətlərin, habelə iş üçün sübut əhəmiyyətinə malik olan sair şeylərin müəyyən edilməsi tələbi meydana çıxır. Bu vəzifənin yerinə yetirilməsi əsasən tanınma üçün təqdim etmə yolu ilə həyata keçirilir. Tanınma üçün təqdim etmə sübutetmə vasitələrindən biri olaraq, təqsirkarın vaxtında aşkar edilməsində, cinayət alətlərinin müəyyən edilməsində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Tanınma üçün təqdim etmə iki formada aparılır: a) şəxsin tanınması; b) əşyaların tanınması.

Tanınma üçün şəxsin və istərsə də əşyaların təqdim olunması iki nəfər hal şahidinin iştirakı ilə aparılır.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 239-cu maddəsində göstərilədiyi kimi, hər hansı şəxsi şahidə, zərər çəkmiş, şübhəli və təqsirləndirilən şəxsə tanınma üçün təqdim etmə zərurəti yarandıqda müstəntiq əvvəlcədən onları həmin şəxsin xarici görkəmi və əlamətləri barədə, habelə tanıyanın tanınanı gördüyü hallar barədə ətraflı dindirir və bu barədə müvafiq protokol tərtib edir. Müstəntiq təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxsin tanınmasında, həmçinin onun müdafiəçisinin iştirakını əvvəlcədən təmin etməlidir. Müstəntiqin göstərişi və ya icazəsi ilə şəxsin tanınması zamanı foto, video və kino çəkilişdən və ya digər yazan texniki vasitələrdən istifadə edilə bilər. Tanıyan şəxs şahid və ya zərər çəkmiş olduqda, qanunun tələbinə görə, o, əvvəlcədən ifadə verməkdən imtina

etməyə, boyun qaçırmağa, billə-bilə yalan ifadə verməyə görə cinayət məsuliyyəti haqqında, habelə özünün, yaxud yaxın qohumlarının əleyhinə ifadə vermək hüququ haqqında xəbərdar edilir.

Tanınma üçün şəxsiyyətin təqdim edilməsi aşağıdakı prosessual qaydada aparılır: tanınmalı olan şəxs tanıyana azı 3 (üç) nəfər eyni cinsdən olan və tanınmalı olan şəxsdən xarici görkəmi və geyimi ilə kəskin fərqlənməyən digər şəxslərlə birlikdə təqdim edilir. Tanınma başlamazdan əvvəl müstəntiq tanınmalı olan şəxsə digər şəxslər sırasında istənilən yeri tutmağı təklif edir. Bu zaman tanıyan şəxsə təklif edilir ki, tanıdığı şəxsi göstərsin. Müstəsna hallarda tanınma yuxarıda qeyd olunan qaydalara əməl etməklə yanaşı fotosəkil ilə də aparıla bilər. Tanıyan şəxsin tələbi ilə şəxsin tanınması tanıyan şəxsin vizual müşahidəsi olmadan aparıla bilər.

Yadda saxlamaq lazımdır ki, qanunun tələbinə görə tanıyan qeyri-müəyyənliyinə görə tanınanın şəxsiyyətinin eyniləşdirilməsi üçün kifayət edən əlamətləri göstərmədikdə tanınma aparıla, aparılmış tanınma isə əsaslı hesab edilə bilməz. Şəxsin eyni şəxs tərəfindən və eyni əlamətlər üzrə təkrar tanınma üçün təqdim olunması da qanunla qadağan edilmişdir.

Tanınmanın keçirilməsi prosesində iştirak edən hər hansı bir şəxs məhkəmə icraatının aparıldığı bilmədiyi halda onun üçün tərcüməçi dəvət edilir. Tərcüməçinin iştirakı ilə «şəxsi tanınma» prosessual hərəkətin keçirilməsinin taktika və metodikasında bir sıra vacib xüsusiyyətlər meydana çıxır. Bu da ondan ibarətdir ki, tanınma üçün təqdim etmədən əvvəl müstəntiq tərcüməçi ilə söhbət etməli, istintaq hərəkətinin xarakterini ona izah etməlidir. Tərcüməçi əgər işdə əvvəl iştirak etməyibsə, ona tanınmaya təqdim olunan qrupda təqsirkarın kim olması barədə məlumat vermək olmaz; təqdim edilən şəxsləri də öz növbəsində xəbərdar etmək lazımdır ki, onlar müstəntiq icazəsi olmadan tərcüməçiyə müraciət etməsinlər. Tərcüməçi də müstəntiqin icazəsi olmadan öz işinə

başlaya bilməz. Əsasən, tərcüməçi tanınmaya təqdim olunan şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin xahişi ilə dəvət olunduqda yuxarıda şərh olunan qaydalara riayət etmək xüsusilə zəruri olur. Çünki tərcüməçi tanınmaya təqdim olunmuş şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə tərəf üz tutub onun üçün dərhal tərcümə etməyə başlasa, istər-istəməz onu tanıyan şəxsə göstərmiş olacaq.

Şəxsin və əşyaların tanınması - şahidə, zərər çəkmiş şəxsə, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə qanunla müəyyən olunmuş qaydada müəyyən obyektin – şəxsin və ya əşyanın – onların əvvəllər müşahidə etdiyi və haqqında ifadə verdikləri obyektə eyniliyini və ya fərqlənməsini müəyyən etmək məqsədilə təqdim edilməsindən ibarət olan istintaq hərəkətidir.

Tanınmanın əsas vəzifəsi - istintaq aparılan cinayət işi ilə əlaqədar şəxsin keçmişdə müşahidə etdiyi obyektin ona təqdim edilən obyekt olub olmamasının müəyyən edilməsindən ibarətdir.

Tanınma üçün şəxslər (şahidlər, zərər çəkmiş şəxs, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs) digər canlılar, əşyalar, onların fotosəkilləri, həmçinin meyitlər təqdim oluna bilər.

Tanınma üçün tanınmaya təqdim olunan şəxslər tanınan şəxslər əşyalar isə tanınan əşyalar adlanır. Tanınmaya tanınması faktının cinayət işi üçün sübuti əhəmiyyəti olan maddi aləmin istənilən predmeti təqdim oluna bilər. Məsələn, oğurlanmış əşyalarla yanaşı, cinayətin alətləri və vasitələri, sənədlər, ayaq izlərinin və müxtəlif əşyaların surətləri (izləri).

Tanıyan şəxslər həm yetkinlik yaşına çatmış, həm də çatmamış şəxslər ola bilər, lakin onlar öz fiziki və psixi xüsusiyyətlərin görə təqdim olunan obyektlərin əlamətləri haqqında məlumatların düzgün qavramaq və başqalarına çatdırmaq qabiliyyətinə malik olmalıdırlar.

Əgər onların bu qabiliyyətində şübhə yaranarsa, onda həmin məsələ tanınmaya təqdim etməyə qədər tanıyan şəxs barəsində tibbi və ya psixiatriya ekspertizasının keçirilməsi vasitəsilə həll olunmalıdır.

Təcrübədə tanınma, adətən aşağıdakı istintaq şəraitində həyata keçirilir:

a) zərərçəkmiş şəxs və ya şahid şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsi tanımır lakin, onun zahiri əlamətlərini yadda saxladığına görə həmin əlamətləri üzrə onu tanıya bilər;

b) zərərçəkmiş şəxs təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxsi tanımır və görməmişdir, lakin müəyyən səbəblərdən (məsələn güclü ruhi həyəcan vəziyyətində) onun zahiri əlamətlərin yadında saxlamamışdır, ancaq təqsirləndirilən şəxs zərər çəkmiş şəxsin zahiri əlamətlərini yadda saxlamışdır və cinayət törətdiyini səmimi etiraf edərkən (məsələn, cibgirlikdə, soyğunçuluqda, zorlamada və s.) zərər çəkmiş şəxsi tanımağa razılıq verir:

v) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs təqsirini etiraf edir və cinayətin adını bildiyi iştirakçıların, yaxud maddi sübutları (məsələn, oğurlanmış əmlakı) tanımağa razılıq verir;

q) adam öldürmə cinayətləri üzrə meyitin şəxsiyyəti müəyyən edilməkdə, meyit tanınmaya təqdim olunarkən tanıyan şəxs kimi məhrumu yaxın tanıyan, lakin həmin cinayətin törədilməsində iştirak etməyən şəxslər çıxış edir;

d) istintaqın gedişində sübut əhəmiyyətinə malik olan əşyalar götürüldükdə, həmin əşyalar tanınma üçün onların ehtimal olunması sahibinə, özgə əmlakın qəsd cinayətləri üzrə zərərçəkmiş şəxs təqdim edilir.

Şəxsin və ya əşyanın eyni bir şəxs tərəfindən və eyni əlamətlər üzrə təkrar tanınması aparıla bilməz. Eyni bir şəxsə ilkin tanınmadakı əlamətlər üzrə yalnız başqa obyektləri tanımaq üçün təqdim etməyə yol verilir.

Şəxsin və ya əşyanın fotosəkillər üzrə tanınmaya təqdim edilməsinə, şəxsin və ya əşyanın özünü təqdim etmək mümkün

olmadıqda (şəxs axtarışda oluqda; əşya məhv edildikdə və ya hazırda onu əldə etmək mümkün olmadıqda), yol verilir.

Meyitin fotosəkil üzrə tanınmaya təqdim edilməsi meyitin tanınmasının qaydalarına uyğun olaraq aparılır. Meyitin fotosəkili tanınmaya bir nüsxədə təqdim olunur.

Əşyaların tanınması - AR CPM-nin 240-cı maddəsinə əsasən hər hansı əşyanı tanınma üçün təqdim etmək zəruri olduqda müstəntiq tanıyan şəxsi bu əşyanın əlamətləri və həmin əşyanı gördüyü şərait barədə qabaqcadan dindirir və bu barədə protokol tərtib edilir.

Əşyanın tanınmasında təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxsin müdafiəçisi iştirak etmək hüququna malikdir. Müstəntiq tərəfindən bu istintaq hərəkətinin aparılması bardə əvvəlcədən xəbərdar edilmiş müdafiəçi əşyanın tanınmasında iştirak etmək arzusunu bildirdikdə müstəntiq onun bu hüququnu təmin etməlidir.

Tanınmalı olan əşya eyni növdən olan əşyalar arasında tanıyan şəxsə təqdim edilir. Tanıyan şəxsə onun tanıya bildiyi əşyanı göstərmək və həmin əşyanın məhz hansı əlamətlərinə görə tanıdığını izah etmək təklif olunur.

Cinayət prosesual qanunvericiliyi naməlum meyitin, onun hissələrini tanımaya təqdim edilməsi imkanını nəzərdə tutur. Meyitlərin tanınma üçün təqdim edilməsinin prosesual qaydasının iki mühüm xüsusiyyəti vardır.

Birinci, tanınan obyektlərin sayının üçdən az olmaması haqqında norma meyitlərin tanınması hallarına şamil edilmir. Meyit tanınmaya vahid nüsxədə (aşkar edildiyi geyimdə) təqdim edilir.

İkinci, meyitin tanınmasında tanıyanın ilkin dindirilməsi bütün hallarda məcburi deyildir, məsələn, meyit, bir qayda olaraq aşkar edildiyi yerin yaxınlağındakı evlərin sakinlərinə təqdim olunur.

Meyitin ayrı-ayrı hissələrinin də tanınmaya təqdim edilməsi mümkündür. Parçalanmış meyitin başı olmadıqda, bir qayda olaraq, onun

qrup mənsubiyyəti müəyyənləşdirilir. Bu zaman meyitin olan tatuirovkaları, çapıqları, xallar, fiziki qüsurlar və s. mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bir sıra hallarda heyvanlar, həmçinin onların cəsədləri və ya dəriləri də tanınma obyektinə kimi çıxış edir.

Heyvanların tanınması zamanı mütəxəssisin – zootexniki və ya baytarın cəlb edilməsi məqsədəuyğundur. Onun iştirakı eyni yaşdan, növdən, cinsdən və rəngdən olan heyvanların seçilməsinə imkan verir.

Heyvanların tanınması üçün sürüdə və ya ilxıda təqdim olunması da istisna edilmir. Əgər tanınan heyvanın üzərində hər hansı bir nişanə və ya damğa varsa bu hal həm dindirmə protokolunda, həm də sonradan tanınma istintaq hərəkətinin nəticəsi olaraq tərtib edilmiş tanınma protokolunda qeyd olunur.

Bəzən tanınma zamanı heyvanlar sahibinin onun adını çağırmasına reaksiya verirlər. Bu halda tanınma protokolunda qeyd olunmalıdır.

Tanınma protokolu – AR CPM-nin 241-ci maddəsinə uyğun olaraq tanınma aparıldıqdan sonra müstəntiq tanınma protokolu tərtib edir.

Tanınma protokolunu ona öz qeydlərini əlavə edilməsini tələb etmək hüququna malik olan istintaq hərəkətlərinin bütün iştirakçıları imzalayırlar.

Protokol bir neçə səhifədən tərtib edildikdə, onun hər bir səhifəsi istintaq hərəkətlərini iştirakçıları tərəfindən imzalanır.

Sual 2. Axtarış və götürmənin anlayışı, aparılma əsasları və qaydası.

Cinayət işlərinin istintaqı zamanı əksər hallarda axtarış və götürmə kimi istintaq hərəkətlərinin aparılması tələbi meydana çıxır.

Axtarış və götürmə öz məqsəd və vəzifələrinə, habelə aparılmasının prosessual qaydalarına görə bir-birinə çox yaxın olsalar da, bu istintaq hərəkəti arasında müəyyən fərqlərdə vardır. Axtarış müstəqil istintaq hərəkəti olub, iş üçün əhəmiyyəti olan predmetlərin axtarılıb və götürülməsi, habelə cinayət alətlərinin və öldürülmüş şəxslərin meyitlərini aşkar edilməsi məqsədi ilə binanın, evin, müəyyən sahəsini, yerin və ayrı-ayrı vətəndaşların məcburi yoxlanması kimi başa düşülür.

Axtarışdan fərqli olaraq, götürmədə iş üçün əhəmiyyəti olan predmetin və ya sənədin, kimdə və ya harada saxlanması az-çox məlum olur və oradan götürülür. Əgər predmetin və ya sənədin sahibi onu könüllü verməkdən imtina edirsə, bu zaman həmin predmet yaxın sənəd məcburi götürülür. Beləliklə, götürmə aşkar olunmuş müəyyən predmet və ya sənəd haqqında aparılır. Axtarışda isə götürülən predmetin təxminən, bəzən isə heç məlum olmur. Götürməyə axtarılan predmetin harada saxladığı məlum olmalıdır. Axtarışda isə axtarılan predmetin yeri məlum olmadığından, onun axtarılması tələb olunur. Axtarılan predmetin harada saxlanması və ya bilavasitə nəyi axtarmağı dəqiq müəyyən etmək olmadıqda götürmə deyil, axtarış aparılmalıdır. Beləliklə, götürmə zamanı götürülən predmetin və ya sənədin axtarmağa ehtiyac olmur. O məlum olan yerdə götürülür. Götürmədən fərqli olaraq, axtarış bütün hallarda müstəqil istintaq hərəkəti kimi aparılır.

AR CPM-nin 245-ci maddələrindəki axtarışın aparılmasının prosessual qaydaları müəyyən edilir. Qanun ibtidai istintaq aparılarkən cinayət alətlərinin, cinayət nəticəsində əldə edilmiş predmetlərin və qiymətli şeylərin, habelə cinayət işi üzrə həqiqətin müəyyən olunması üçün əhəmiyyətli olan başqa predmetlərin və ya sənədlərin gizlədildiyi müəyyən edildiyi hallarda, həmin predmetlərin aşkar edilməsi məqsədi ilə axtarış aparılmasını tələb edir.

Cinayət işi üçün əhəmiyyəti olan predmetlər və sənədlər müəyyən binada və ya s. yerdə, yaxud müəyyən şəxsdə gizlədilə bilər.

Müstəntiq habelə istintaqdan boyun qacıran təqsirləndirilən şəxsin müəyyən binada və ya s. yerdə gizləməsi haqqında əlində kifayət qədər dəlillər olduqda da axtarış aparmalıdır. Axtarılan obyektlərin xarakterindən asılı olaraq açıq yerin axtarışı binanın və ya mənzilin axtarışı və şəxsi axtarışı bir-birindən fərqləndirmək lazımdır. Açıq yerin axtarışı dedikdə, müəyyən şəxslərə məxsus olan ayrı-ayrı sahələr, məsələn, bağ, bostan, həyat və s. başqa yerlər başa düşülür. Belə fikir mövcuddur ki, axtarışı həm də müəyyən şəxslərə məxsus olmayan sahələr də məsələn, meşədə, cayda və s. buna oxşar yerlərdə aparmaq olar. Lakin bu fikirlə razılaşmaq olmaz belə hallarda nəinki axtarışa cəlb edilən şəxslər üçün qanunla müəyyən edilmiş təlimatlar öz mənasını itirir, həm də axtarışın aparılmasının prosessual qaydası pozulur. Çünki bilavasitə axtarışın aparılması haqda qərarı kimə elan etmək, aşkar edilmiş predmetləri təqdim etmək, protokolun surətini vermək qeyri-mümkün olur.

Axtarış maddi sübutların və sənədlərin aşkar edilməsi: əmlakın aşkar edilməsi, meyitin aşkra edilməsi və gizlənmiş cinayətkarın yaxalanması məqsədi ilə də aparıla bilər.

Axtarışda eyni vaxtda bir və ya bir neçə obyektə əhatə etmək olar. Bu cəhətdən qrup axtarışını tək-tək axtarışdan fərqləndirmək lazımdır. Qrup axtarışı bir-biri ilə əlaqədar olan müxtəlif şəxslərdə axtarılan

predmetin və ya sənədin gizlədilməsi barədə əsas olduğu halda aparılmalıdır.

Axtarış olduqca müxtəlif kateqoriyalı cinayət işlərinin istintaqı zamanı aparıla bilər. Axtarış daha çox adamöldürmə, quldurluq, əmlakın oğurlanması, möhtəkirlilik, dələduzluq, rüşvətxorluq və bir sıra digər cinayət işlərinin istintaqı zamanı aparılır.

Axtarış bir sıra hallarda ilkin və təxirəsalınmaz istintaq hərəkəti olub, istintaqın düzgün istiqamətə yönəlməsinə kömək edir. Məsələn, oğurluq, rüşvətxorluq və möhtəkirlilik cinayət işləri üzrə axtarış təqsirləndirilən şəxsin şübhəli şəxsin əmlakının üzərinə həbs qoyma təxirəsalınmaz istintaq hərəkəti sayılır. Axtarış müstəntiqdən yüksək peşə ustalığı, böyük bacarıq və qüvvə tələb edir. Axtarış prosesində müstəntiqin nəzərindən çoxlu miqdarda müxtəlif obyektlər keçir. Bu obyektlərin hansılarının işə aid olub-olmamasını müəyyən etmək müstəntiqin vəzifəsini təşkil edir.

AR CPM-nin 243-cü maddəsinin mətnindən göründüyü kimi, axtarış iş üçün əhəmiyyəti olan predmetlərin və ya sənədlərin müəyyən binada yaxud müəyyən şəxsdə gizlədildiyi haqqında müstəntiqin sərəncamında kifayət qədər dəlillər olarsa, aparıla bilər. Lakin qanun axtarışın aparılması üçün kifayət qədər dəlillərin nədən ibarət olmasını izah etmir.

Axtarış və ya götürmə bir qayda olaraq məhkəmənin qərarı əsasında aparılır. Məhkəmə axtarış və ya götürmənin aparılması haqqında qərarı müstəntiqin əsaslandırılmış vəsatəti və ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun təqdimatı olduqda çıxara bilər.

Təxirə salına bilməyən hallarda müstəntiq axtarış və ya götürmənin məhkəmənin qərarı olmadan yalnız aşağıdakıları güman etməyə əsas verən dəqiq məlumat olduqda apara bilər.

1. şəxsiyyət və ya dövlət hakimiyyəti əleyhinə cinayətin törədilməsinə və ya həmin cinayətin törədilməsinə hazırlığın

aparılmasına dəlalət edən əşya və ya sənədlərin yaşayış yerindən gizlədilməsini;

2. Şəxsiyyət və ya dövlət hakimiyyəti əleyhinə cinayəti hazırlayan, törədən, törətmiş, həbsdən və ya azadlıqdan məhrum etmə yerlərindən qaçmış şəxsin yaşayış yerində gizləndiyini;

3. yaşayış yerində insan meyitinin (meyit hissələrinin) olması;

4. yaşayış yerində insanın həyat və ya səhhəti üçün real təhlükə olduğunu AR CPM-nin 243.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda müstəntiq axtarış və ya götürmənin aparılması barədə əsaslandırılmış qərar çıxarır. Müstəntiq qərarı AR CPM-nin 243.2-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq, habelə məhkəmənin qərarı olmadan axtarış və ya götürmə aparılmasının zəruriliyi və təxirə salınma bilməməsi əsasları nəzərə alınmaqla tərtib edilir.

Axtarış və ya istintaq hərəkətləri cinayət təqibini həyata keçirən orqan tərəfindən bu istintaq hərəkətlərini aparılması üçün əsaslar müəyyən edildikdə, bir qayda olaraq, məhkəmənin qərarı əsasında aparılır. Axtarış və ya götürmə istintaq hərəkətləri yalnız prosesual və faktiki əsaslar olduqda aparıla bilər.

Bu istintaq hərəkətlərinin prosesual əsasını həmin istintaq hərəkətlərinin aparılması üçün cinayət-prosesual qanunvericiliklə müəyyən edilmiş prosedural qaydalarını təşkil edir. AR CPM-nin 243.1-ci maddəsində axtarış və götürmənin aparılması üçün iş prosesual əsas müəyyən edilmişdir.

a) məhkəmənin qərarı;

b) təxirə salına bilməyən hallarda məhkəmənin qərarı olmadan müstəntiqin əsaslandırılmış qərarı.

Məhkəmə tərəfindən axtarış və ya götürmənin aparılması haqqında qərar müstəntiqin əsaslandırılmış vəsatəti və ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun təqdimatçı olduqda çıxarıla bilər.

Müstəntiqin əsaslandırılmış vəsatəti – dedikdə, cinayət təqibini həyata keçirərkən toplanmış sübutları və ya əməliyyat axtarış fəaliyyətinin materiallarının iş üzrə sübut əhəmiyyətinə malik ola biləcək əşyaların olmasını güman etməyə kifayət qədər əsas verdiyi, həmçinin bu əşya və sənədlərin kimdə və harada olmasının müəyyən edildiyi və istintaq hərəkətinin məcburi aparılması üçün məhkəmənin qərarı tələb olunduğu hallarda əsaslandırılmış müraciəti başa düşülür. Müstəntiqin əsaslandırılmış vəsatəti və cinayət işinin materialları ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora təqdim olunduqdan sonra prokuror tərəfindən həmin materiallar əsasında məhkəməyə bu istintaq hərəkətinin məcburi aparılmasına dair qərar çıxarılması üçün təqdimatla müraciət edilir.

AR CPM-nin 244-cü maddəsinə müvafiq olaraq axtarış iki nəfərdən az olmamaqla hal şahidlərinin və axtarılan və ya onun ailəsinin yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin iştirakı ilə onlar olmadıqda isə evlər idarəsinin və ya yerli zəhmətkeş deputatlarının nümayəndələrinin iştirakı ilə, idarələrin, müəssisələrin, təşkilatların tutduqları binalarda isə həmin idarənin, müəssisənin, təşkilatın nümayəndəsini, iki nəfərdən az olmamaqla hal şahidlərinin iştirakı ilə aparılır.

Müstəntiq lazım bildikdə təqsirləndirilən şəxsin şübhəli şəxsi, zərər çəkmiş şəxsi, şahidi axtarış və götürmənin aparılmasında iştirak etməyə cəlb edə bilər. Axtarış aparılan şəxslərə və istintaq hərəkətində iştirak edən digər şəxslərə müstəntiqin bütün hərəkətləri zamanı iştirak etmək və bu hərəkətlərə dair məlumat vermək hüququna malik olmaları izah edilməsi və bu barədə axtarış protokolunda göstərilməlidir.

AR CPM-nin 244-cü maddəsinin mətnindən götürdüyü kimi, axtarış aparılarkən, hal şahidlərinin iştirakı məcburidir. Hal şahidləri axtarış zamanı əldə edilən predmetlərin aşkar edilməsi və bunların bilavasitə harada tapılması faktını təsdiq edirlər. Bununla bərabər həmin şəxslər axtarılan predmetlərin harada gizlədilə bilməsi və s. məsələlər barədə

müstəntiqə təkliflər verə bilərlər. Beləliklə axtarışda hal şahidlərinin iştirakı həmin istintaq hərəkətinin hərtərəf və dəqiq aparılmasına yaxından kömək edir. Cinayət prosessual qanunvericiliyi axtarışda mütəxəssislərin də iştirakını nəzərdə tutur. Başqa istintaq hərəkətlərində olduğu kimi, axtarışın aparılması zamanı da bəzən mütəxəssislərin iştirakı tələb olunur.

Müstəntiq axtarışa baxılmazdan qabaq müvafiq qərarı axtarılan şəxsə elan edir (yaxud onun ailə üzvlərindən birinə evlər idarəsinin nümayəndəsinə, yaxud da yerli zəhmətkeş deputatlar nümayəndəsinə) sonra isə axtarılan predmetlərin sənədlərin və ya gizlənmiş şəxs şəxsin gönüllü verilməsini təklif edir. Əgər axtarılan predmetlər və ya sənədlər gönüllü verilsə, bunların gizlədilməsi qorxusu yoxdursa, müstəntiq axtarış davam etdirir. Verilən predmetləri götürməklə kifayətlənib protokol tərtib edir.

Belə səhvlərin qarşısını almaq məqsədi ilə müstəntiq axtarılan əşyaları əldə etdikdən sonra axtarış protokolu tərtib etməyə başlamalıdır.

Axtarış aparılan zaman bağlı bina və saxlanc yerinin sahibi müstəntiqin tələbi üzrə bunları açmaqdan imtina edərsə, qanun müstəntiqin tələbi üzrə bunları açmaqdan imtina edərsə, qanun müstəntiqə həmin bina və saxlanc yerini açmağa ixtiyar verir və bu zaman qapıların, qıfılların və digər predmetlərin mövzusunuz yerə xarab edilməsinə yol verilməməlidir. (AR CPM-nin 245-ci mad.) Bu həm də evində axtarış aparılacaq şəxsin evə buraxılmadığı və ya vaxt əldə etmək istədiyi hallar da şamil edilir.

Müstəntiq axtarış zamanı aşkar edilmiş və axtarılan şəxsin və ya digər şəxslərin həyatını gizli cəhətlərinin ayrılmaması üçün tədbirlər görməlidir. Axtarış aparılarkən kənar şəxslərin təsirinin aradan qaldırmaq məqsədi ilə qanunvericilik müstəntiqə ixtiyar verir ki, axtarış qurtaranadək axtarılan binaya və hər hansı şəxslər yazılı şəkildə telefonla və s.

Şəxsi axtarış və götürmə. AR CPM-nin 246-cı maddəsində göstəriləyi kimi, müstəntiq iş üzrə sübut əhəmiyyətinə malik ola biləcək, barəsində istintaq hərəkəti aparılan şəxsin paltarında, əşyalarında və ya bədənində ola bilən əşya və sənədləri, bir qayda olaraq, məhkəmənin qərarı əsasında götürə bilər. Amma onu da bilmək lazımdır ki, qanunda elə hallar da nəzərdə tutulmuşdur ki, onlar mövcud olduqda məhkəmənin qərarı alınmadan şəxsi axtarış aparıla bilər. O hallar aşağıdakılardır:

a) şübhəli şəxs tutulduqda və polis və ya digər hüquq mühafizə orqanına gətirildikdə;

b) təqsirləndirilən şəxs barəsində həbsə alma qətimkan tədbiri tətbiq edildikdə;

c) axtarış və ya götürmənin aparıldığı binada olan şəxsin cinayət təqibi üzrə sübut əhəmiyyətinə malik ola biləcək əşya və sənədləri gizlətməsini güman etməyə kifayət qədər əsaslar olduqda (AR CPM-nin 246.21-246.2.3-cü maddələri).

Şəxsi axtarış və götürmə yalnız axtarılan eyni cinsdən olan şəxs tərəfindən və həmin cinsdən olan mütəxəssisin, azı 2 (iki) hal şahidlərinin iştirakı ilə aparıla bilər.

Müstəntiq axtarışı qurtardıqdan sonra bu haqda protokol tərtib edir (AR CPM-nin 247 maddəsi).

Axtarışa protokolu axtarış aparılan yerdə iki nüsxədən ibarət tərtib olunur. Onun birinci nüsxəsi istintaq işinə əlavə edilir, ikinci nüsxəsi qəbzə axtarış aparılan evin sahibi olmadıqda isə onun yaxın adamlara və ya qohumlara, yaxud evlər idarəsinin nümayəndəsinə verilir. Axtarış protokolun təsvirli hissəsində axtarış zamanı tapılan şeylər, bunları tapıldığı yer və nə kimi şəraitə tapıldığı dəqiq təsvir edilir. Protokolda tapılmış predmetlərin fərdi xüsusiyyətləri də göstərilməlidir. Axtarış nəticəsində eyni cinsli miqdarda əşya tapılırsa, bunların hamsını protokolda tək-tək göstərməyə ehtiyac yoxdur. Bu zaman əşya ayrıca siyahıya alınır, siyahı axtarış zamanı iştirak etmiş şəxslərin oxunması

üçün onlara verilir, bütün iştirak edənlər və müstəntiq tərəfindən imzalanır və protokola əlavə edilir. Axtarış zamanı tətbiq olunan üsullar da protokla öz əksini tapmalıdır.

Diplomatik nümayəndəliyin və konsulluğun yerləşdiyi binalarda, diplomatik nümayəndəlik və konsulluq rəhbərinin qərargahında, diplomatik heyət nümayəndəliyin və konsulluğun rəhbərinin razılığı və ya xahişi ilə aparıla bilər. Müvafiq yerlərdə axtarış və ya götürmənin aparılmasına dair razılıq istintaq və ya prokurorluq orqanı tərəfindən Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi vasitəsilə sorğu edilir. Qeyd edilən binalarda axtarış və ya götürmə ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun və Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin nümayəndəsinin iştirakı ilə aparılır (AR CPM-nin 441.5-ci maddəsi).

Sual 3. Əmlak üzərinə həbs qoyulmasının mahiyyəti, əsasları və qaydası.

Əmlak üzərinə həbs qoyulmasının mahiyyəti və əsasları.

Cinayət-prosessual qanunvericilik ilə əmlak üzərinə həbs- mülki iddianı və cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş hallarda əmlak müsadirəsini təmin etmək məqsədilə tətbiq edilməsi başa düşülür. Bu anlayışa əmlakın siyahıya alınmasından və mülkiyyətçiyə və ya sahibə həmin əmlak üzərində sərəncam verməyi, zəruri hallarda isə ondan istifadəni qadağan etmək; bank əmanətlərinə tətbiq edildikdən sonra onlar üzrə əməliyyatların aparılmasına xitam verilməsini də əlavə etmək olar.

Qanunda göstərildiyi kimi, həbs əmlakın nədən ibarət və kimdə olmasından asılı olmayaraq, təqsirləndirilən şəxsin, habelə üzərlərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən şəxslərin əmlakı üzərinə qoyulur. Bu, o

deməkdir ki, həbs təqsirləndirilən şəxsin ər-arvadin birgə mülkiyyəti və ya onun digər şəxslərlə mülkiyyətindəki payı üzərinə qoyulur. Eyni zamanda, əmlakın cinayətin törədilməsində alət kimi istifadə edilməsinə, cinayət yolu ilə əldə edilmiş vasait hesabına əldə edilməsinə və ya artırılmasına kifayət qədər sübutlar olduqda, həbs bütün əmlakın, yaxud onun çox hissəsinin üzərinə qoyulur. Lakin bununla bağlı unutmamaq olmaz ki, qanun mülkiyyətçi və ya əmlakın sahibi və onun ailə üzvləri üçün zəruri olan ərzaq məhsullarına, mühüm dəyəri olmayan yanacağa, ixtisas üzrə kitablara və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün avadanlığa, daimi istifadə edilən qab-qacağa və mətbəx ləvazimatına, habelə digər ilk zərurət əşyalarına həbs qoymağı qəti şəkildə qadağan edir (AR CPM-nin 248.4-cü mad.). Eyni qayda ilə qanunvericiliyin göstərişinə əsasən idarə, müəssisə və təşkilatların təsərrüfat fəaliyyətinə xələl gətirən mülkiyyətin ayrılma bilən hissəsi istisna olmaqla, onların əmlakı üzrinə də həbs qoyula bilməz.

Əmlak üzərin həbs yalnız cinayət işi üzrə toplanmış materiallar üzrə kifayət qədər əsas əldə edildikdə qoyula bilər. Onu da bilmək lazımdır ki, bu istintaq hərəkəti bir qayda olaraq məhkəmənin qərarı əsasında həyata keçirilir. Məhkəmənin əmlak üzərinə həbs qoyulması haqqında qərarı məhkəməyə müstəntiqin əsaslandırılmış vəsatəti və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun müvafiq təqdimatı daxil olduqda; məhkəməyə müraciət etmiş şəxslər AR CPM-nin 249.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş halların təsdiq edilməsi üçün kifayət olan ilkin sübutlar təqdim etdikdə, habelə əmlak üzərinə həbs qoyulmasının zəruriliyini əsaslandırdıqda çıxarıla bilər.

Üzərinə həbs qoyulması üçün əmlakın könüllü verilməsinə əsaslı şübhələr olduqda, əmlak üzərinə həbs qoyulması haqqında qərar da axtarış aparılmasının mümkünlüyü də göstərilməlidir.

Yuxarıda qeyd etmişdik ki, əmlak üzərinə həbs, bir qayda olaraq məhkəmənin qərarı əsasında qoyulur. Bu əslində belədir, lakin bu

qaydanın tətbiqində də qanun istisnaya yol verir. AR CPM-nin 249.5-ci maddəsində deyildiyi kimi, təxirə salına bilməyən hallarda cinayət törətmiş şəxs tərəfindən əmlakın və ya cinayət yolu ilə əldə edilmiş əşya və vasitələrin məhv edilməsini, zədələnməsini, korlanmasını, gizlədilməsini və ya verilmiş mülki iddianın təmin edilməsi hesabına özgəninkiləşdirilməsini güman etməyə əsas verən dəqiq məlumat olduqda, müstəntiq məhkəmənin qərarı olmadan AR CPM-nin 177.2-177.5-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş tələblər yerinə yetirildikdə əmlak üzərinə həbs qoya bilər. Amma burada belə bir şərt tələb olunur: AR CPM-nin 249.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda müstəntiq əmlak üzərinə həbs qoyulması bardə əsaslandırılmış qərar çıxarmalıdır. Müstəntiqin bu qərarı AR CPM-nin 249.3-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq və məhkəmənin qərarı olmadan əmlak üzərinə həbs qoyulmasının zəruriliyi və təxirə salına bilməməsi əsaslandırılmaqla tərtib edilməlidir.

Qanun üzərinə həbs qoyulmalı olan əmlakın dəyərinin müəyyən edilməsini də nəzərdə tutur. Bununla əlaqədar AR CPM-nin 250.1-ci maddəsində qeyd olunmuşdur ki, üzərinə həbs qoyulmalı olan əmlakın dəyəri cərimə əmsalları tətbiq edilmədən həmin ərazidə orta bazar qiymətləri ilə müəyyən edilir. Bununla bağlı onu da nəzərə almaq lazımdır ki, mülki iddiaçı və ya ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror tərəfindən verilmiş mülki iddianın təmin edilməsi üçün ***üzərinə həbs qoyulan əmlakın dəyəri iddianın qiymətindən artıq ola bilməz.*** Cinayətin törədilməsində bir neçə təqsirləndirilən şəxs olduqda mülki iddianın təmin edilməsi məqsədilə həbs onlardan hər birinin əmlakına tam və ya qismən, bu mümkün deyilsə, onlardan birinin əmlakına tam həcmdə qoyula bilər.

Cinayət-prosessual qanunvericilik əmlak üzərinə həbs qoyulması, bununla əlaqədar verilmiş şikayətə baxılması və əmlakın həbsdən azad edilməsi qaydalarını da geniş surətdə nəzərə almış və onların mahiyyətini

açıqlamışdır. Belə ki, AR CPM-nin 251-ci maddəsinə əsasən əmlak üzərinə həbs qoyulması haqqında qərar cinayət işi üzrə məhkəməyədək icraat zamanı müstəntiq, məhkəmə icraatı zamanı isə məhkəmə icraçısı tərəfindən icra olunur. Müstəntiq və ya məhkəmə icraçısı əmlakın mülkiyyətçisinə və ya sahibinə əmlak üzərinə həbs qoyulması haqqında qərarı onlara təqdim edir və əmlakın verilməsini tələb edir. Bu tələbin yerinə yetirilməsindən imtina edildikdə əmlak üzərinə həbs məcburi qaydada qoyulur. Əmlakın mülkiyyətçisi və ya sahibi tərəfindən gizlədildiyini güman etməyə əsas olduqda müvafiq qərar əsasında müstəntiq axtarış apara bilər. Əmlak üzərinə həbs qoyularkən əmlakın dəyərinin müəyyənləşdirilməsi üçün mütəxəssis-əmtəəşünas cəlb edilə bilər.

Təqsirləndirilən şəxsin əmlakı üzərinə həbs qoyulması zamanı, onun müdafiəçisinin iştirak etməsinə cinayət-prosessual qanunvericiliyində icazə verilir. Bu istintaq hərəkətinin aparılması barədə müstəntiq tərəfindən əvvəlcədən xəbərdar edilmiş müdafiəçi əmlak üzərinə həbs qoyulmasında iştirak etmək arzusunu bildirdikdə, müstəntiq və ya məhkəmə icraçısı onun bu hüququnu təmin etməlidir. Müstəntiqin və ya məhkəmə icraçısının icazəsi ilə əmlak üzərinə həbs qoyulması zamanı foto, video və kino çəkilişdən və ya digər yazı texniki vasitələrdən istifadə edilə bilər.

Əmlak üzərinə həbs qoyulması Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş ardıcılıqla həyata keçirilir. Əmlak üzərinə həbs qoyulmasında iştirak edən əmlak mülkiyyətçisi və ya sahibi qərarında göstərilən məbləğin ödənilməsini təmin etmək üçün özü də təklif edə bilər ki, ilk növbədə hansı əşyaların üzərinə həbs qoyulsun. Ona belə bir hüquq AR CPM-nin 251.6-cı maddəsi əsasında verilmişdir.

Əmlak üzərinə həbs qoyulması haqqında müstəntiq protokol, məhkəmə icraçısı isə əmlakın siyahıya alınması haqqında protokol tərtib edir. Tərtib olunmuş protokolda əmlak üzərinə həbs qoyulduğu tarix, vaxt

və yer; müstəntiqin və ya məhkəmə icraçısının, mütəxəssis-əmtəəşunasın, əmlakı üzərinə həbs qoyulmuş şəxsin şəxsiyyətinə dair məlumatlar; əmlakı üzərinə həbs qoyulmuş şəxsə onun hüquq və vəzifələrinin izah edilməsi barədə qeyd; adı, sayı, ölçüsü, çəkisi, köhnəlmə dərəcəsi, digər fərdi əlamətləri, habelə mütəxəssis-əmtəəşünas tərəfindən müəyyən edilmiş dəyəri göstərilməklə üzərinə həbs qoyulmuş əmlakın siyahısı; hansı əmlakın götürüldüyü və kimə saxlanmağa verildiyi barədə qeyd; üzərinə həbs qoyulmuş əmlakın digər şəxslərə məxsus olduğu barədə iştirak edən şəxslərin məlumatları dəqiq və ətraflı göstərilməlidir.

Qeyd etdiyimiz kimi, qanun cinayət mühakimə icraatı qaydasında əmlakın həbsdən azad edilməsi məsələsini də diqqətdən kənar saxlamamışdır. AR CPM-nin 254-cü maddəsinə müvafiq olaraq, cinayət işi üzrə mülki iddiadan imtina edildikdə təqsirləndirilən şəxsə ittiham edildiyi əməlin tövsifi dəyişdirildikdə və ya cinayət təqibi üzrə icraata xitam verildiyi hallardan başqa əmlak məhkəmə tərəfindən qoyulmuş həbsdən yalnız məhkəmənin qərarı əsasında azad edilə bilər. Lakin onu da bilmək lazımdır ki, məhkəmə və ya ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror öz səlahiyyətləri daxilində cinayət təqibi orqanı tərəfindən qanunsuz üzərinə həbs qoyulmuş əmlakı həbsdən azad edir.

Poçt, teleqraf və digər göndərişlərin üzərinə həbs qoyulması, telefon və digər qurğularla aparılan danışıqların, rabitə və digər texniki vasitələrlə ötürülən məlumatların və başqa məlumatların əl keçirilməsi

Poçt, teleqraf və digər göndərişlər üzərinə həbs qoyulmasının əsasları, onun baxışının və götürülməsinin aparılması qaydası. Cinayət-prosessual qanunvericilik poçt, teleqraf və digər göndərişlərin üzərinə həbs qoyulması və onların əl keçirilməsi üçün də xüsusi qayda müəyyən etmişdir. Bu prosesual hərəkət, bir qayda olaraq, məhkəmənin qərarı əsasında həyata keçirilir.

AR CPM-nin 256.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin poçt, teleqraf göndərişlərində və ya onların göndərdikləri, yaxud onlara başqa şəxslər tərəfindən göndərilən poçt, teleqraf və digər göndərişlərdə cinayət işi üzrə sübut əhəmiyyət məlumatlarının olmasını güman etməyə kifayət qədər əsaslar olduqda, müstəntiqin əsaslandırılmış vəsatəti və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun müvafiq təqdimatı üzrə məhkəmə poçt, teleqraf və digər göndərişlər üzərinə həbs qoyulması haqqında qərar çıxarır. Nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, poçt, teleqraf və digər göndərişlər üzərinə həbs qoyulması AR CPM-nin 177.2-177.5-ci maddələrində göstərilmiş tələblər yerinə yetirilməklə həyata keçirilir.

Poçt, teleqraf və digər göndəriş üzərinə həbs qoyulması haqqında qərar əsasında, eyni zamanda, göndərişlərin baxışı və götürülməsi aparılır.

AR CPM-nin 256.1-cü maddəsində poçt, teleqraf və digər göndəriş üzərinə qoyulan həbsə xitam verilməsi əsasları və dəqiq izah edilmişdir. Onlar aşağıdakılardır:

a) poçt, teleqraf və digər göndəriş üzərinə həbs qoyulması haqqında qərarı çıxarmış məhkəmənin və ya yuxarı məhkəmənin həbsin ləğv edilməsi barədə qərarı olduqda;

b) poçt, teleqraf və digər göndəriş üzərinə həbs qoyulduğu müddət qurtardıqda;

c) poçt, teleqraf və digər göndəriş üzərinə həbsin davam etməsinin lüzümsuzluğu barədə müstəntiqin qərarı, habelə müstəntiq tərəfindən çıxarılmış qərarın qanunsuz hesab edilməsi və onun ləğv olunması haqqında ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun və ya məhkəmənin qərarı olduqda.

Haqqında söhbət aparılan istintaq hərəkətinin həyata keçirilməsi qaydası ilə bağlı qanunda deyilir ki, müstəntiq poçt, teleqraf və digər göndəriş üzərinə həbs qoyulması haqqında qərarı müvafiq rabitə idarəsinin ərazisinə göndərir. Rabitə idarəsinin rəisi bu barədə

müstəntiqə dərhal mülmat verməklə müvafiq qərarda göstərilən poçt, teleqraf və digər göndərişin saxlanması barədə rabitə idarəsinin rəisindən məlumat aldıqda, rabitə idarəsinə gəlir və həmin idarənin işçilərinin iştirakı ilə ona təqdim olunmuş göndərişə baxış keçirir. Bununla yanaşı müstəntiq poçt, teleqraf və digər göndəriş üzərinə həbs qoyulması barədə qərar əsasında rabitə idarəsinin rəisini həmin qərarın götürülməyə dair hissəsi ilə imza etdirməklə tanış edir və müvafiq göndərişi götürür. Eyni zamanda, poçt, teleqraf və digər göndərişdə iş üçün əhəmiyyətli ola biləcək sənəd və əşyaları aşkar etdikdə, müstəntiq müvafiq göndərişi götürə və ya onların surətini çıxarmaqla kifayətlənə bilər. İş üçün əhəmiyyətli ola biləcək məlumatlar olmadıqda, müstəntiq baxılmış göndərişin ünvanı üzrə verilməsi və ya onun müəyyən etdiyi müddətə saxlanması barədə göstəriş verir.

Yuxarıda poçt-teleqraf korrespondensiyasının baxışının aparılması müayinənin müxtəlif formalarından biri kimi qeyd etdik. Qanunda deyildiyi kimi, müstəntiq korrespondensiyanın götürülməsini poçt-teleqraf müəssisəsi işçilərindən seçilmiş hal şahidlərinin iştirakı ilə yerinə yetirir. Zəruri hallarda götürmə prosesində iştirak etmək üçün müstəntiq müvafiq mütəxəssis çağırılabilir. Məlum olur ki, cinayət-prsoessual qanunvericilik poçt-teleqraf korrespondensiyasının tərtib olunduğu dil sahəsində də mütəxəssisin dəvət olunmasını nəzərdə tutur. Onun dəvət olunması, şübhəsiz ki, cinayət işi üçün maraqlı olan, yaxud işə bilavasitə aid olan sənədlərin götürülməsinə real imkan yaradır.

Sənədlərin götürülməsi zamanı onların məzmunu ilə tanış olmaq, yaxud götürmək müstəntiq və müayinə iştirakçıları üçün ilkin xarakter daşıyır. Sonra bu sənədlər müvafiq şəxs tərəfindən yazılı şəkildə tərcümə olunur. Bu halda işdə iştirak edən dil sahəsindəki mütəxəssisdən tərcüməçi qismində istifadə etmək olar.

Poçt, telefqrı v  digər g nd riřin baxıřı və ya götürülməsinə dair ətraflı řakild  müvafiq protokol tərtib olunur və istintaq hərəkətinin bütün iřtirakçılarını tərəfindən imzalanır.

AR CPM-nin 259.2-ci maddəsində qəti surətdə bildirilir ki, telefon v  digər qurğularla aparılan danıřıqların, rabitə və digər texniki vasitələrlə ötürülən məlumatların  l  keçirilməsi altı aydan artıq davam edə bilməz. Bundan əlavə qanunun tələbinə görə maliyyə əməliyyatları, bank hesablarının vəziyyəti və vergilərin ödənilməsi barədə məlumatlar daxil olmaqla, ř xsi, ailə, dövlət kommersiya və ya peř  sirrini t řkil edən məlumatların  l  keçirilməsi yalnız məhkəmənin qərarını əsasında həyata keçirilə bilər. Onu da bilmək lazımdır ki, telefon v  digər qurğularla aparılan danıřıqlar, rabitə və digər texniki vasitələrlə ötürülən məlumatlar və ya bařqa məlumatlar səlahiyyətli ř xsl r tərəfindən müvafiq qərar əsasında  l  keçirilir.  l  keçirilmıř danıřıqlar və ya məlumatlar kağız, yaxud maqnit dařıyıcılarda əks etdirilir, onları  l  keçirmıř ř xsin imzası ilə təsdiq olunur və müstəntiqə verilir. İř  aid danıřıqların və ya məlumatın  l  keçirilməsi barədə qısa məzmunlu protokol tərtib olunur və cinayət iřinin materiallarına əlavə edilir. İř  aid olmayan əldə edilmiř məlumatlar qanunda göstərildiyi kimi dərhal ləğv edilir.

NƏTİCƏ

Beləliklə, mühazirədə şəxsin və əşyaların tanınması istintaq hərəkətinin anlayışı, tanınmanın növləri və aparılmasının prosessual qaydalarına dair ümumi məlumat verildi: Hər hansı şəxsi şahidə, zərər çəkmiş, şübhəli və təqsirləndirilən şəxsə tanınma üçün təqdim edilməsinin xüsusiyyətləri qeyd olundu.

Axtarış və ya götürmənin aparılmasını nizama salan prosessual normalara mühazirənin ikinci sualında baxıldı. Bu sualda qeyd etdik ki, əldə edilmiş (mövcud) sübutlar və ya əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin materialları hər hansı yaşayış, xidməti və ya istehsalat binasında, digər yerdə, yaxud hər hansı şəxsdə iş üzrə sübut əhəmiyyətinə malik ola biləcək əşyanın və ya sənədlərin olmasını güman etməyə kifayət qədər əsas yarandıqda müstəntiq axtarış apara bilər.

Götürmə isə, sübut əhəmiyyətinə malik ola biləcək əşyaların və sənədlərin kimdə və harada olması müəyyən edildikdə müstəntiq tərəfindən prosessual qaydada aparıla bilər.

Əmlak üzərinə həbsin qoyulması mülki iddianı təmin etmək və cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulan hallarda əmlak müsadirəsini təmin etmək məqsədilə tətbiq olunur. Bu istintaq hərəkətinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, mülkiyyətçi əmlak üzərində sərəncam vermək, zəruri hallarda isə hətta ondan istifadə hüququndan məhrum olunur.

Hesab edirəm ki, mühazirənin planına daxil edilən istintaq hərəkətləri barəsində əldə etdiyiniz biliklər təcrübi fəaliyyətinizdə müvəffəqiyyət qazanmağa zəmin yaradacaqdır.

